

„БЪЛГАРСКИЯТ ВЕЛИКДЕН ИЛИ СТРАСТИТЕ БЪЛГАРСКИ“ от ТОНЧО ЖЕЧЕВ

Изд. Народна младеж, 1975. 486 с.

„Когато след преমেждия започнах да се занимавам с литературна история и критика — пише авторът в своите уводни думи, — на сърцето ми легна една плодотворна българска традиция. Най-добрите български литературни историци и критици са измежду първите и най-добри историци на Българското възрождане: Иван Шишманов, Георги Бакалов, Боян Пенев, Михаил Арнаудов. В своето време те са разбрали, че българската литература може да се изтълкува само в контекста на националната история, и смело са се наели да напишат историята на хора и събития, които иначе са далечни на литературата в тясното значение на тази и без това двусмислена дума. В същност във всяко време за литературата може да се каже нещо ново и важно само когато се види по нов и същностен начин народната история. Искам да кажа, че бях щастлив да открия, че занимаванията с българска литература... задължително ни приближават към историята, за която, разбира се, аз мога да говоря само като литератор.“ Органично свързана с личността на автора, идеята зрее в съзнанието му в продължение на десетилетие, развива се и укрепва, за да намери пълното си реализиране в проучването на един въпрос, в който като във фокус се събират и пречупват всички тенденции на нашия национален живот, естествените конфликти и проблеми на една нация, изправена пред необходимостта сама да преодолее духовната и политическата мощ на Изтока и Запада.

Преди около десетина години Тончо Жечев беше критикът, който постави у нас въпроса за националната самобитност на литературата, той писа и говори за националната участ на българите и националната им психика. И то не само в чисто теоретичен план. Занимаваше го литературното творчество на писатели, за които проблемът беше се превърнал в поетична съдба — Димитър Талев, Иво Андрич. И именно при разглеждането на тяхното творчество той направи своите най-интересни и най-задълбочени констатации. Из-

миналите десет години показаха, че темата се е превърнала в негова собствена творческа съдба. „Отначало аз виждах книгата си като книга за Петко Славейков и неговия син Пенчо Славейков — съобщава авторът. Постепенно този план отпадна, той беше просто смазан от богатия материал за живота, борбите и мислите на хората от цариградския кръг, където ферментационните процеси при образуването на българската нация се виждат с несрещната другаде нагледност и откъдето тръгват всички посоки на нашия по-сетнешен обществен и културен живот. Във всеки случай началната фаза от разгръщането на българското движение и формирането на националната идея даваха отговор, поне на мен, на два въпроса, които винаги са ме занимавали, занимават и сега: къде са корените на нашето безверие, нашия атеизъм?... От къде произлиза подражателният дух?“ Интерес, който се прокрадва в цялото досегашно творчество на критика, предопределя предпочитанията му към един или друг автор и най-сетне намира израз в проучването на един въпрос колкото исторически, толкова и литературен, психологически, народоведски. Едва ли би било грешка, ако кажем, че идеята за тази книга преминава през цялото досегашно творчество на Тончо Жечев.

По-скоро човек на ума, отколкото на въображението, Тончо Жечев кореспондира със своите автори на базата на идеите, на базата на една проблематика, с която се чувства вътрешно сроден, която таи в себе си. Извисява художествения факт до нивото на принципа, художествения анализ до нивото на философията и психологията. И същевременно не може да излезе от кръга на фактите, да разсъждава за литературата и културата абстрактно, на плоскостта на чистите идеи. Да се отдалечи от конкретните художествени и исторически факти. Прекривайки границите на литературоведския анализ, да прекрачи границите на духовната проблематика, на психологията на

идеите, да излезе извън рамките на личностите и събитията. Да се превърне в историк и хроникор на движенията. Последната книга на автора очевидно доказва това. Посветена на един на пръв поглед исторически и политически въпрос, тя надхвърля рамките на обикновената историческа проблематика и се превръща в народопсихология и философия на Възраждането. В интерес към психологическите предпоставки и последици на движението, в характеристиката на изразените в него и чрез него черти на националния характер и националната чувствителност. Докосва се до нещо същностно в живота и творчеството на българина: неговия политически оптимизъм, плебейската му сила и издръжливост, трезвостта на решенията и преценките му, безразличието му към проблемите от чисто духовен и религиозен характер. Липсата на по-трайни религиозни традиции.

В историята на нашата обществена мисъл изследването на Т. Жечев е първото цялостно разглеждане на въпроса за черковната и националната самостоятелност на българите, първата история на движението в светлината на историята на идеите, първата аргументирана и трезва преценка на дейността на един кръг (цариградския кръг), нелишен от дипломатически такт и политическа далиновидност.

Засенчена от интереса към драматичното развитие на революционните борби, години наред черковната разпра беше в сянката на движението, което тя беше подготвила, оставаше извън обсега на сериозните исторически проучвания. Книгата на Тончо Жечев я представя в действителната ѝ светлина, формулира проблемите и тенденциите, които носи в себе си, различните аспекти, от които може да бъде разгледана. Характеризира принципите, в името на които се води: стремежът на младите възраждащи се народи към черковна и национална самостоятелност, „националната идея, която сега е повече на мода от строгостта на религиозните чувства“ и византийската представа за църквата като надплеменна, над национална, предвечна сила — „вселенската черква като реализация на световното единство“, в името на християнската идея, а не в името на националността.

Значението на книгата е в умението на автора да разграничи и противопостави тези принципи, да осмисли идеите в съпоставката с възренията и теориите на европейските дипломати и мислители, да отсени спецификата на нашия национален възглед, да потърси неговия генезис в историческата съдба на народа (драматичното приемане на християнството при княз Борис I). Анализирайки духовните и обществените предпоставки на движението, да осмисли историческата предопределеност на идеите, неизменния ход

на една борба, родена от спецификата на необикновеното развитие на народа. В нея и чрез нея да характеризира този народ, епохата, психологията на средата и героите. Оттук и характерът на изследването. Въпреки документалността и сериозната историческа аргументация на редица факти то не е история, книгата на Т. Жечев е психология и философия на историята, един своеобразен опит да се разгледа историята и от гледна точка на изобразената в нея национална индивидуалност. „Историята винаги е имала голямо значение за народите — твърди Енгелс, — защото благодарение на нея народите осъзнават своя ход, развитието на своята душевност.“ В създадените от тях самите закони, в специфичното разрешение на общоисторическите и общочовешки конфликти историята им поднася тяхното собствено изображение, превръща съдържанието на техния живот в нещо обективно. Прави го обективно за самия народ. Разбира се, това не означава, че историята се изчерпва с народопсихологията. Още по-малко, че историческото развитие на народа е резултат единствено на развитието на неговата душевност — идеалистическата теза за историята като отражение на абсолютния дух, осъзнат и осъществен в деянията на народите в процеса на тяхното постепенно историческо развитие. Безспорен факт е обаче, че истината за един народ е немислима извън представата за исторически формираната се национална индивидуалност, извън конкретния национален живот, разгледан в неговата цялост: бит, история, религия, изкуство, като различни проявления на една и съща духовна същност. Пак повтарям, не оспорвам правото и значението на едно обективно, строго специално проучване на историческите факти, не оспорвам вече станалата азбучна истина, че постепенно формираната се национална душевност е плод на своеобразието на това развитие. Става дума, че в това сложно взаимоотношение обикновено се игнорира единият фактор, индивидуалната специфика на народа, в чиято дейност общите закономерности на развитието на обществото и държавата се превръщат в конкретна обществена действителност, в история, сложната взаимозависимост между фактите, конфликтите, решенията и мисловността, в която те потенциално се съдържат. Тоест игнорира се психологическото своеобразие на народа като предпоставка на определено развитие. Нашата черковна разпра например. По същество движение буржоазно, движение светско, тя е един неотменен етап в борбата на формиращите се националности, стремление, което в една или друга форма характеризира развитието на всички буржоазни индивидуалности. В частността

на своето осъществяване обаче тя е явление българско, рожба на определена национална индивидуалност, която носи в себе си потенциалните възможности за едно неповторимо разрешение на този в общи линии исторически предопределен конфликт. Влага в неговото разрешение своята страст, своя патос, своята мисъл, осъществявайки себе си в определена форма на своите политически прийоми и решения и им налага неотменим си печат, в тях и чрез тях се самохарактеризира. Свободата, с която нашите черковни и политически дейци например боравят с идеите, политическата им гъвкавост, вътрешната им незаангажираност от чисто верските проблеми на въпроса. В своя истински смисъл то е и една характеристика на националността, един исторически формирал се национален белег, който с течение на времето се превръща в политически принцип, в предпоставка на определени обществени и държавни прояви, до известна степен и в известни рамки предопределя неотменимостта на някои решения и конфликти. Примерно броят на нашите партии след Освобождението. Нелогично е да се приеме, че по отношение на идеята за държавата и управлението нашият народ естествено е достигнал до такава детайлна диференциация на принципа, каквато би трябвало да очакваме при наличието на толкова много партии и групировки. Напротив. Тяхната многобройност, бързината, с която нашите идеолози и политици се отказват от политическите си принципи и преминават на страната на довчерашните си врагове, правят съгласителство с тях, е именно този исторически формирал се навик на българина да борави с вътрешно неизживени и неосмислени неща и идеали, непоследователността на един лишен от политическа традиция народ, през чието съзнание набързо са преминали почти всички идейни увлечения на века. Задачата на Т. Жечев е да осмисли историята именно от тази ѝ страна, да характеризира националността в обективността на нейните решения, да уясни чисто психологическия смисъл на формите и прийоми на движението, сложната взаимозависимост между социалните и политическите фактори и спецификата на идеите, които те поражда. Отдалечавайки се от общовалидните в вече познати формулировки на общественото и политическото развитие, да си уясни субективния смисъл на нашите борби, страдания, конфликти, техните психологически последици, значението им за духовното определяне на нацията, отражението на исторически формиралата се национална душевност върху по-нататъшния ход на историята. В този смисъл трябва да се тълкува и уверението на автора, че е в състояние да анализира българската история само като литератор,

от позициите на една чисто литературоведческа методология. Което е и същността на неговото изследване. По същество свързано с един исторически проблем, то носи в себе си духовната проблематика на литературоведския анализ, борави с конкретния факт, с психологията на идеите, интерпретира ги в определеността на тяхната чисто национална рецепция, стреми се да уясни пътищата на специфичното им формиране в съзнанието на народа, нюансите, които определена национална индивидуалност им придава. В сложните и противоречиви стремления и борби на народа да намери неговата субективна истина. Затова и толкова по-голямо недоумение будят изказаните неотдавна в печата критически забележки (Н. Генчев. Спокойно и умно за страстите български. — Лит. фронт, бр. 26 от 2 юни 1975). Навременни и безспорни по отношение на едно специално историческо съчинение, по отношение на книгата на Т. Жечев те губят стойност. Създават представа за едно вече традиционно мнение, по силата на което занеманието с историята е преди всичко интерпретация на общите закономерности на общественото развитие, боравене с идеите, изучаване, сумиране и тълкуване на фактите извън и независимо от породилите ги духовни принципи. Не можем, разбира се, да оспорваме правото на проф. Н. Генчев да не бъде съгласен с известни интерпретации на автора, да ги нюансира, да ги счита дори изцяло погрешни. Още по-малко можем да поставим под съмнение неговата добронамереност, искреност му възхищение от книгата, желанието му да бъде полезен и на автора, и на публиката, и на бъдещите изследователи. Става дума за един чисто професионален подход към историята, с който на практика се игнорират фактическите достойнства на творбата. При това не толкова с направените забележки, в много отношения те са интересни и убедителни. Повече или по-малко осъзнато, авторското отрицание идва по линията на едно предварително погрешно отношение към книгата. „Учудване предизвиква заключението на Т. Ж. — пише Н. Генчев, — че исторически изостаналите формации в процеса на приобщението си към „новия свят“ от най-изостанали в своите политически лозунги и културна програма стават не просто напреднали и напредничави, а най-напредничави, най-прогресивни.“ „Може би за нас — продължава мисълта си проф. Н. Генчев, — които сме потомци на едно от тези общества, ни се иска да бъде така, защото ни се ще да бъдем напълно еманципирани. Но нито в общо исторически план, нито в конкретния случай това е така.“ Пак повтарям, не мога и не желая да оспорвам по същество

ство убедителното мнение на Н. Генчев. Мисълта ми е, че тази констатация измества акцента на книгата в друга посока. Налага на автора решения, каквито той не си е поставял за цел да даде. Генерализира неговите наблюдения и по този начин ги лишава от техния действителен смисъл. Ще се опитам да конкретизирам мисълта си с някои от примерите на Н. Генчев. Създадено от умореното съзнание на късната античност, разочаровано от собствените си постижения, безсилно да намери някакъв по-нататъшен път в рамките на вече изчерпаните обществени отношения, християнството се утвърждава в един духовно и политически изграден свят, събсква се с една хилядолетна цивилизация — нрави, закони, правни състояния, държавно устройство, политически отношения, изкуство, философия, — които в продължение на векове носи в своето съзнание, в своята образованост. По същия начин върви и преодоляването на християнството. Официална религия и философия в продължение на векове, християнската теория е факт на европейското съзнание, представя, с която Европа живее почти две хилядолетия. За да я отхвърли, тя трябва да я преодолее в себе си, да я изчерпи в собственото си съзнание, да осмисли собственото си пренебрежение към нея. И обратно. Приела християнството по силата на една политическа необходимост, със самия факт на падането си под робство, България губи възможността да доразвие и изчерпи идеите на учението, което под една или друга форма изповядва. Безсилна да продължи традициите на своята образованост, вътрешно скъсва с проблемите на една чисто духовна култура и по този начин лишава своята християнска обреченост от нейния философски смисъл, отдалечава се от чисто догматичните и философски проблеми на религията, губи представата за истинския смисъл на ритуала, който спазва. Минават близо пет столетия и християнството се превръща за българите в традиция, в белег на тяхната национална определеност, нещо, което българите трябва да съхранят, за да се разграничат от своите поробители, да се обособят като род. Чисто догматичната страна на вярата за тях не съществува, защото зад традиционното разделение на черквата за тях стои един принцип, който те не познават, един принцип, чиито аргументи не са в състояние да ги увлекат, да отговорят на някаква исторически създадена се потребност. Така че, ако все пак българите не се съгласяват да се откажат от своите обреди, то е по силата на една вкостеняла традиция, а не по силата на вътрешното убеждение в правотата на някоя от християнските интерпретации на догмата. Не искам и не мога да твърдя, разбира се, че в края на XIX в. християнският принцип е принцип

на европейските мислители и политици, нито пък, че участниците в нашата черковна разпра, дори в лицето на своите духовни водители, папата и патриарха, се ръководят от чисто верски цели. Става дума, че в своята образованост те носят представата за смисъла на целостта и разделиението на черквата, представата за философското и верско значение на ритуала, който извършват, участвуват в него с вяра или без вяра, но с разбиране за смисъла на тайнството, към което се обръщат. Отричайки или приемайки неговия принцип, боравят с принципа, със създадената от християнското учение духовна и философска образованост, познават тази образованост, разсъждават върху нея. Големите материалисти и атеисти на XVIII и XIX в. например. Тяхната собствена позиция за тях самите е една контрапозиция, своего рода съпротива по отношение на нещо, което дори в неговото отрицание те носят в себе си. Мисълта се бори със себе си, изгражда своите аргументи за и против, опитва се да преодолее една вековна култура на мислене и възприемане на света.

Вътрешно неприобисни към учението, българите се докосват до неговата догма със свободата на незнаещите и невярвалите. Разсъждават върху решението на един чисто догматичен въпрос с вътрешната убеденост на хора, за които догматичната и философска страна на въпроса отдавна вече не значи нищо. Пред тях не стои проблемът за преодоляването на наслоенията на християнската образованост, с която те скъсват още в зорите на европейския Ренесанс и върху която разсъждават с учудваща за едно общество, вчера излязло от епохата на феодализма, свобода. Великолепен пример в това отношение е дейността на католическия мисионер Евгени Боре. Каквито и да са били неговите лични разбирания, колкото и ясна да му е била играта, в която участва, от каквото и характер да са били дипломатическите му проекти, обещанията и компромисите, на които е бил способен, Боре едва ли е бил лишен и от известен интерес към чисто догматичната страна на въпроса, нещо, което впрочем твърди и Т. Икономов. Едва ли е бил способен на такова пълно отречение от вярата, каквото демонстрира един Драган Цанков например със своето тайно кръщение (приемане на католичеството) и официално спазване на източноправославния ритуал. Особено показателен в това отношение е неговият контакт с Др. Цанков в дните на покръстването на последния. Сам политик и дипломат, Боре чувствава потребността и от някакъв чисто верски аргумент, който, макар и само външно, се счита задължен да отчете: изучаването на историята и теологията, което довело Цанков до съзнанието за

предимството на римската черква (из отчета на Боре до папата). Безразлични към верските проблеми, нашите униати пристъпват към отцеплението от черквата без каквото и да било вътрешен смут, без вътрешната необходимост да мотивират решението си от гледна точка на някакви чисто духовни подбуди. Спокойни и незабегнати от станалото се подчиняват на своята „политическа религия“, която се променя и изменя съобразно времето, мястото и разположението на политическите сили. Прокламираят една непозната веротърпимост и толерантност, стигаща до границите на безбожието и абсолютната религиозна индиферентност. Или, както казва Т. Жечев, „най-изостаналите в своите културни лозунги се оказват най-напредничави и най-прогресивни“. Без да има значение на обобщение, то е безусловно вярно по отношение на конкретния случай. Задачата на автора е да направи този исторически парадокс понятен и достъпен, да си усъни неговите корени, значението му в по-нататъшното развитие на идеите. Не толкова да „създаде художествени образи с документални средства, художествено да възсъздаде нашата история“, „да посели своята книга с образи, които вълнуват като живи“ (Н. Хайтов. Постигане на историческата портретистика. — Лит. фронт, бр. 26 от 2 юни 1975 г.), колкото да свърже идеите с лицата, със съдбата на героите, да осмисли идеите на базата на конкретната национална индивидуалност. Проследявайки духовната и обществената биография на поколението, което изнесе нашата черковна борба, да осмисли своеобразието на една постепенно оформяща се в съзнанието на българите национална цел, нюансите, които различните участници в движението ѝ придават, чисто психологическите предпоставки на увлечението по определени идеи. В този смисъл неговите великолепни характеристики на дейците на нашата черковна разпра не са литературни портрети, самоцелни интерпретации на биографиите на дейците, взети сами за себе си. Те са именно „тези сто сърца на книгата“, както великолепно се е изразил Н. Хайтов, духът на идеите, техният конкретен психологически смисъл. Особено интересна в това отношение е поетичната биография на П. Р. Славейков след разрешението на въпроса. „Аз не познавам друго произведение на българската литература — пише Т. Жечев по повод „Изворът на Белоногата“, — което така леко и естествено да ни сродява с духа, реда, поезията, морала, жертвите и саможертвите на нашите майки, бащи, деди и предци, като тази поема и имам достатъчно основание да я смятам за най-хубавата българска поема.“ „Горд отказ от гордостта, от жестоката индивидуална правда на

„Не пей ми се“ в името на правдата и страданията народни. . . , благороден жест на издигнатото индивидуално съзнание, приобщаване към онова, от което в дадена точка от развитието си индивидуалното съзнание се е отдалечило. . . , чувството за националност. Авторът го носи в своите въприятия, в мислите си, в привързаността към един начин на възприемане на света, който му е присъщ, в интереса към образи, които възпроизвеждат неговото собствено отношение и възприемане на света. То е негова духовна действителност, психологическа същност на неговите национални и верски домогвания, интимна правдана неговата борба. Примерно Т. Икономов. Възторжен и прибрзан като всички свои съратници, той приема монашески чин само и само да бъде полезен, отива в Русия да изучава духовни науки, към които няма никаква склонност и от които през целия си престой се ужасява. Безразличен към чисто верските проблеми на черквата, приема унията и е готов дори да ѝ служи, но той се ужасява от опитите на Боре да измени нещо в ритуала на вероизповеданието. Узъвен не толкова във вярата си, колкото в чувството си за националност, страда от съзнанието, че се променя нещо в неговия живот, в неговите навици, че се жертвува нещо мило и скъпо на сърцето му, нещо, което има някакъв смисъл, не духовен, не идей, а чисто национален. Извършва се предателство именно по отношение на националността, в името на която се води борбата. Тоест същото това чувство на вътрешна връзка с рода, с националността, с мисловността и традицията на народа. Осмислено от един поет, то се превръща в духовно съдържание на идеите, характеризира техния дълбок вътрешен смисъл, духовните потребности, които ги извикват на живот. Оттук и смисълът на съпоставката, която прави Т. Жечев. В рамките на цялото тя не е само едно традиционно съчетаване на обществената действителност с родените в тази действителност идеи и творби, тя е един своеобразен опит да се излезе от рамките на строгото специалния анализ, съзнание за ролята и значението на духовния фактор в историята на народа, своеобразен опит за осмисляне на литературните факти в атмосферата на породилите ги събития.

В последно време у нас се появиха сериозни и значителни изследвания върху възрожденската история и възрожденската литература, сполучливи портрети на писатели, художници, общественици, революционери. Сред тях книгата на Тончо Жечев заема особено място. Едновременно история и литература, творбата обединява възможностите и изискванията на двата метода, поставя литературните факти на сериозна обществена основа, създава

представа за духовната атмосфера, породила най-хубавите постижения на нашата литература от миналото столетие. Чертае насоките на една литературна методология, изградена на принципа на паралелното интерпретиране на литературни, културни и исторически факти, като различни моменти и различни прояви на едно общо правствено състояние. Един сполучлив опит да се излезе от ограниченото третиране на чисто историческото и литературно значение на факта и да се превърне неговото проучване от цел в средство. В интерпретацията на явленията и фактите да се осмисли духовното съдържание на епохата и националността.

Светла Гюрова

„ТВОРЧЕСКИ СВЕТОВЕ“ от ЗДРАВКО НЕДКОВ

Изд. Народна младеж, 1975. 226 с.

Въпреки някои скептични гласове през последните години, че липсва ново критическо поколение, то съществува. Нещо повече, самите тези скептични гласове, искат или не искат, ще започнат да се съобразяват с него. Защото то е вече литературен факт. Младото поколение критици идва със съответна теоретическа и специална подготовка и знания. Младото критическо поколение носи със себе си стремеж към критически професионализъм в най-хубавия смисъл на думата. За да види това човек, не е нужно да ходи през девет планини в десета, а трябва да чете редовно литературния печат и критическите книги. Искам мимоходом да спомена два дебюта на млади критици, които получиха единодушно признание от литературната общественост. Става дума за книгите „Високо при извора“ на Светлозар Игов и „Дебютната вълна“ на Здравко Чолаков. И в двете книги има литературни находки. Светлозар Игов с оригинален поглед потърси нови естетически ценности там, където много критици дори и не подозират, че могат да съществуват — в старобългарската литература, а Здравко Чолаков в друга една „тера инкогнита“, в днешната най-млада литература. Познавайки най-добрите традиции на българската критика, младите автори се стремят да обогатят знанията ни за нашата литература, за нейните неизследвани художествени богатства.

Един от младите критици, които се отнасят с голяма отговорност към критическото поприще, е и Здравко Недков. В това сме могли да се убедим от неговите редки, но правещи впечатление със своята сериозност работи в литературните издания. Спомням си една негова колкото духовита, толкова и аргументирана критична рецензия от преди десетина

години в сп. „Пламък“ — „Българският език на една „Методика на българския език“, в която личаха и дарбата, и темпераментът на младия литературен критик. Сега пред нас е първата му книга „Творчески светове“. Впрочем повечето от включените в нея литературно-критически статии и портрети сме чели вече в литературния печат. Но това са били отделни работи, необединени от единен замисъл. Събрани на едно място, те дават представа за един изграждащ се критически облик. Става ни ясно, че Здравко Недков пише рядко не защото няма какво да каже, а защото държи на това, което ще каже. Той обича да промисля дълго своите работи, да ги оглежда от всички страни. Струва ми се, че сред младите критици той се отличава именно със своята прецизност в критическата работа.

Книгата „Творчески светове“ има три раздела. В първия са включени литературно-критически статии, във втория — портрети на съвременни български творци, а в третия — рецензии за книги, които младият критик смята за по-трайни явления в нашата литература. Гръбнакът на книгата е вторият раздел, в който се изследват различни „творчески светове“ — Гео Милев, Ангел Каралийчев, Николай Хайтов, Иван Давидков, Андрей Германов, Петър Алипиев, Иван Цанев. Както се вижда, тези автори не са от непознатите, за тях е писано повече или по-малко (изключение прави само Петър Алипиев, който незаслужено е подминаван от нашата критика освен от Кръстьо Кулумджиев). Здравко Недков се е опитал да погледне от свой ъгъл на тия автори, да открие за себе си и за читателите нови техни страни. Такъв е случаят с портрета на Гео Милев „Поет на гнева — величавия“. Тук като че ли проличават най-добрите качества на младия критик — владее на литературния анализ и синтез, интерпретаторско умение, висока критическа култура. В своя очерк Недков проследява обновяването на българската поетическа традиция от Гео Милев, неговата антиконвенционална поетика. Добро критическо попадение на младия критик — откриването на три пласта на гнева в поезията на Гео Милев — гнева на въстаналите селяни, садистичния гняв на господарите и накрая гнева на самия поет. Чрез умен стилистичен анализ Здравко Недков успява да разкрие раздвоеността и динамичността на Гео Милевото поетическо изображение. Много добре е показал критикът и стилистическата функция на дългите изроявания в „Септември“. „Каноническата критика често обвиняваше Гео Милев в прекалени изроявания“ — отбелязва Недков. — „Аз не познавам по-дълбока функционалност на „изброятелните конструкции“ в сравнение с неговите произведения.“ И обяснява